दृश् त्रि० कस्मिंश्चिदुपपदे दृश–क्विन् झलि पदान्ते च कुः। १तत्तत्पदार्थदर्शके “वायुभक्षो दिवा तिष्ठन् रात्रिं नीत्वाप्सु सूर्यदृक्” याज्ञ० “ऐन्द्रद्युम्ने! यज्ञदृशा- विहायां विचक्षू वै जनकेन्द्रं दिदृक्षू” भा०व०१०६२४श्लो० अनुपपदेऽपि क्विन्। २द्रष्टरि “दृग्दर्शनशक्त्योरेकात्मते- वास्मिता” पात०सू०। भावे क्विन्। ३दर्शने ४ज्ञानमात्रे च स्त्री “प्रतिबन्धदृशः प्रतिबद्धज्ञानमनुमानम्” सा०सू० “प्रतिबन्धोव्याप्तिर्व्याप्तिदर्शनात् व्यापकज्ञानमनुमानम्” भाष्यम्। करणे क्विन्। ५नेत्रे स्त्री “दृशा दग्धं मन- सिजं जीवयन्ति दृशैव याः” सा०द०। “नेत्रकोपदहनार्चिषं ततः सन्दधे दृशमुदग्रतारकाम्” रघुः ६द्वित्व- संख्यायाञ्च।

दृशति स्त्री दृश–बा० भावे अतिक्। दर्शने “स्वरो न यस्य दृशतिररेपाः” ऋ० ६।३।२ “दृशतिर्दर्शनम्” भा०

दृशद् स्त्री दृषद्+पृषो०। शिलायाममरे पाटान्तरम् “तथा दृशत्पुत्रञ्च” गोभिलः “दृशत् पेषणाधारशिला, पुत्रं पेषणकरणरूपप्रस्तरस्तदुभयं पूर्ववदुपसादयतीत्यर्थः” सं०त० रघु०।

दृशद्वती स्त्री दृषद्वती+पृषो०। १आर्य्यावर्त्तसीमास्थे नदी- भेदे २कात्यायन्याञ्च मेदि०।

दृशा स्त्री दृश्+हलन्तत्वात् वा टाप्। नेत्रे शब्दच० दृशा- [काङ्क्ष्यम्।

दृशाकाङ्क्ष्य त्रि० दृशया आकाङ्क्ष्यम्। पद्मे शब्दच०।

दृशान पु० दृश–आनच् किच्च। १लोकपाले उज्ज्वल० २विरोचने पु० ३ज्योतिषि न० मेदि०। ४आचार्ये पु० उणादिकोषः। ५ब्राह्मणे ६उपाध्याये च पु० संक्षिप्तसारः।

दृशि(शी) स्त्री दृश–भावे कि वा ङीप्। १दृष्टौ २प्रकाशे च “द्रष्टा दृशिमात्रः शुद्धोऽपि प्रत्ययानुपश्यः” पात०सू०। “दृशिमात्र इति दृक्शक्तिरेव विशेषणेन परामृष्टेत्यर्थः। स पुरुषो बुद्धेः प्रतिसंवेदी बुद्धेर्न सरूपोनात्यन्तं विरूप इति न तावत् सरूपः कस्मात्? ज्ञाताज्ञातविषयत्वात् परिणामिनी हि बुद्धिस्तस्याश्च विषयोगवादिर्घटादि ज्ञातश्चाज्ञातश्चेति परिणामित्वं दर्शयति। कस्मात्? न हि बुद्धिश्च नाम पुरुषविषयश्च स्यादगृहीता चेति सिद्धं पुरुषस्य सदा ज्ञातविषयत्वं ततश्चापरिणामित्व- मिति। किञ्च परार्था बुद्धिः संहत्यकारित्वात् स्वार्थः पुरुष इति। तथा सर्वार्थाध्यवसायकत्वात् त्रिगुणा बुद्धिस्त्रिगुणत्वादचेतनेति गुणानान्तूपद्रष्टा पुरुष इत्यतो न सरूपः। अस्तु तर्हि विरूप इति नात्यन्तं विरूपः, कस्मात्? शुद्धोऽप्यसौ पश्यन्नतदात्मापि तदात्मक इव प्रत्यवभासते। तथा चोक्तम् अपरिणामिनी हि भोक्तृशक्तिरप्रतिसंक्रमा च परिणामिन्यर्थे प्रतिसंक्रान्तेव तद्- वृत्तिमनुपतति। तस्याश्च प्राप्तचेतनानुग्रहरूपाया बुद्धिवृत्तेरनुकारमात्रतया बुद्धिवृत्त्यविशिष्टा हि ज्ञान- वृत्तिरित्याख्यायते” भा०। सूर्यप्रकाशयोरिव द्रष्टृदृशोर्- धर्मधर्मिणोरैक्यात् ३चेतने पुरुषे च “दृशिस्वरूपो गगनोपमोमनः”। “तदभावात् संयोगाभावोहानं तद् दृशेः कैवल्यम्” पात०सू० “मिथ्यादर्शनस्याभावात् बुद्धिपुरु- षसंयोगाभावः आत्यन्तिको बन्धनोपरम इत्यर्थः एतद्धानं तद् दृशेः कैवल्यं पुरुषस्यामिश्रीभावः पुनरसंयोगो गुणैरित्यर्थः। दुःखकारणनिवृत्तौ दुःखोपरमो हानं तदा स्वरूपप्रतिष्ठः पुरुष इत्युक्तम्” भा० दृश–इक्। ४दृशधातौ “दृशेरनालोचने कङ् च” पा०

दृशीक त्रि० दृश–कर्मणि बा० ईकक्। १दर्शनीये २शोभने च “स्तोमं रुद्राय दृशीकम्” ऋ० १।२७।१० “दृशीकं दर्श- नीयं समीचीनम्” भा०

दृशेन्य त्रि० दृश–कर्मणि केन्यन्। दर्शनीये “दृशेन्यो महिना समिद्धः” ऋ० १०।८८।७ “दृशेन्यः दर्शनीयः” भा०

दृशोपम न० दृशाया उपमा यत्र। श्वेतपद्मे शब्दमाला।

दृश्य त्रि० दृश–कर्मणि क्यप्। १दर्शनीये २मनोरमे च “चित्रं तदा कुण्डिनवेशिनः सा नलस्य मूर्त्तिर्ववृते न दृश्या। बभूव तच्चित्रतरन्तथापि विश्वैकदृश्यैव यदस्य मूर्त्तिः”। “आस्तामनङ्गीकरणाद्भवेन दृश्यः स्मरो नेति पुराणवाणी” नैष० “तमेकदृश्यं नयनैः पिबन्त्योनार्यो न जग्मुर्विषयान्तराणि” कुमा० “निदर्शयामास विशेष- दृश्यमिन्दुं नवोत्थानमिव” रघुः। ३ज्ञेयमात्रे ४प्रकाश्ये च “द्रष्टृदृश्ययोः संयोगो हेयहेतुः” पात०सू० “द्रष्टा बुद्धेः प्रतिसंवेदी पुरुषः, दृश्या बुद्धिसत्त्वोपारूढा सर्वे धर्माः, तदेतद् दृश्यमयस्कान्तमणिकल्पं सन्नि- धिमात्रोपकारि दृश्यत्वेन स्वम्भवति पुरुषस्य दृशि- रूपस्य स्वामिनः। अनुभवकर्मविषयतामापन्नमन्यस्वरू- पेण प्रतिलब्धात्मकं स्वतन्त्रमपि तदर्थत्वात् परतन्त्रम् उभयोर्दृग्दर्शनशक्त्योरनादिरर्थकृतः संयोगो हेयहेतुर्दुःखस्य कारणमित्यर्थः” भा० “प्रकाशक्रियास्थिति शीलं भूतेन्द्रियात्मकं भोगापवर्गार्थं दृश्यम्” पात०सू० “प्रकाशशीलं सत्वं, क्रियाशीलं रजः। स्थितिशीलं तम इति एते गुणाः परस्परोपरक्तप्रविभागाः परिणा-